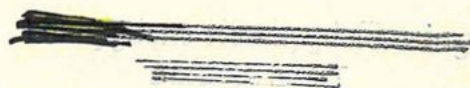
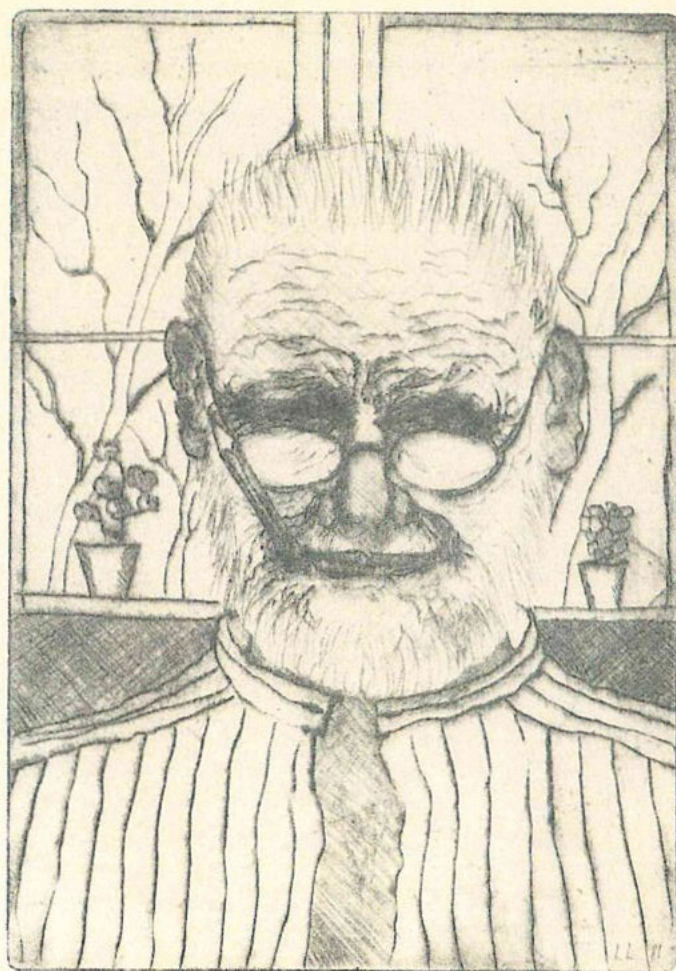

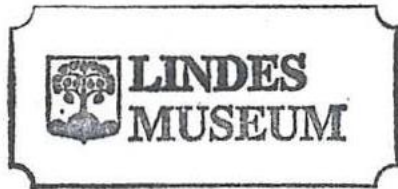
GAMLA MINNEN

från

FELLINGSBRO

av L. E. Hercules

L. E. H E R C U L E S ' M I N N E N

Utgivna av

FELLINGSBRO HEMBYGDS- OCH FORMMINNESFÖRENING

ARKIVEXEMPLAR
för ej utlånas

G A M L A M I N N E N

av vad jag hört och sett i min barndom på 1840 - 1850-talet i Fellingsbro.
Ur minnet antecknat av L,E,Herçules år 1924.

Register

Sida

4	Förord
7	Skelfkritik
8	Prostgården
9	Spanmålsstölden
11	Vidskeppelse
12	Julen på 40 talet
13	Körning i Bärs
14	Fattigvården
14	Järnvägen
15	Klockpetters Yrväder
16	Postbefordringen
16	Poststöld i Fellingsbro
17	Sistta avrättningen
17	Om en svår grymhet
18	Underliga spöken
19	En som kunde Trolla
20	En glömd hälssokjälla
20	Diverse Hexserier ock Övertro
21	Prästhistorjer
22	Småhistorjer
23	Hur Bränvine kom te
23	Resept
23	Orgenal
24	Gamla slanger och vaggvisor
25	Afskedsprädikan
26	Fellingsbro Allmoges arbete
29	Efterskrift

F ö r o r d

Mången äldre fellingsbroare minns en originell man som hjälpte till att smida ute på gårdarna. Hans liv och öden är ganska okända i detalj, men en del får vi veta i August Löthgrens Torpvandring i Fellingsbro, som jag citerar:

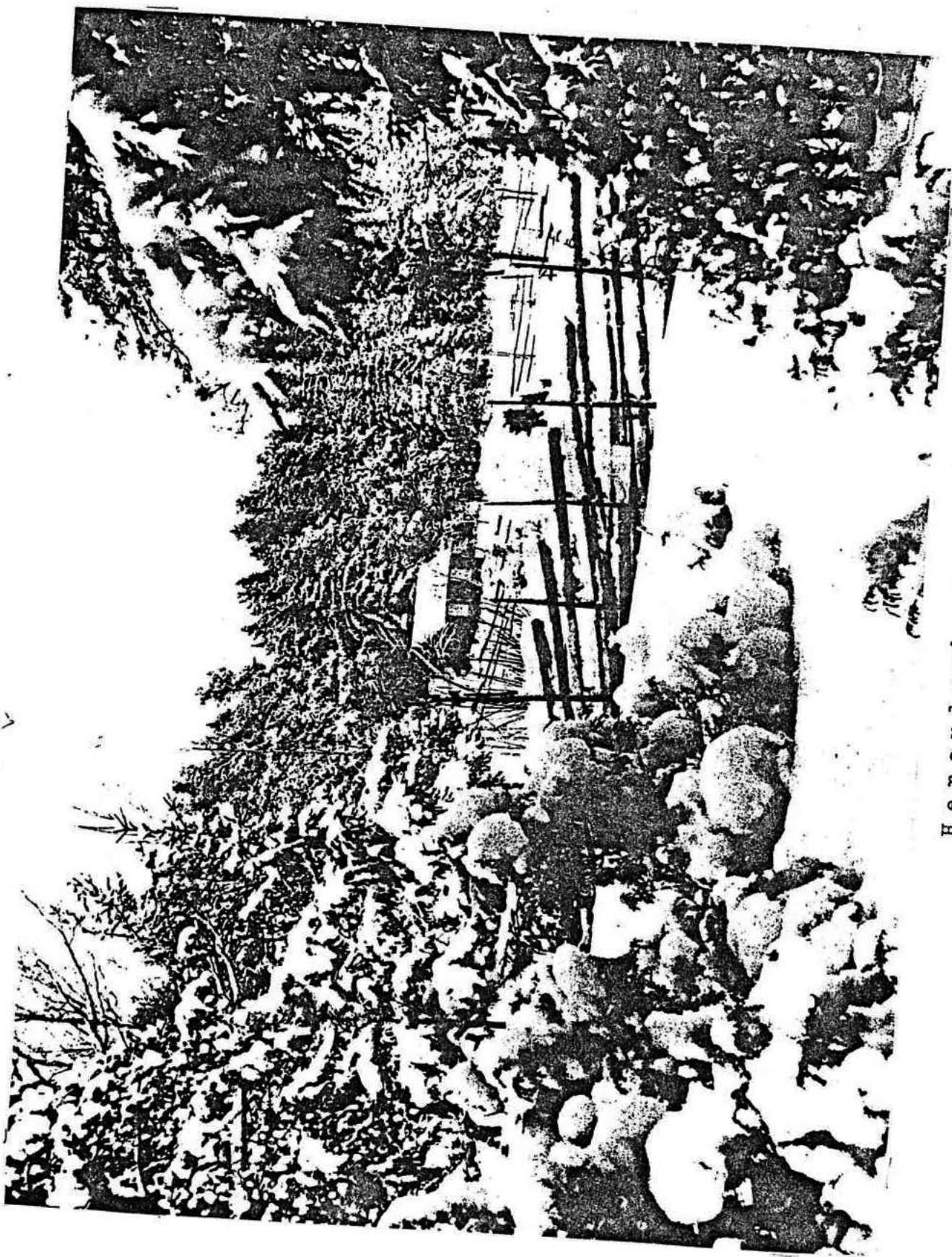
"Öster om Sjungarehagen finns rester efter en backstuga av enklaste slag helt överväxt av skog. Stugan har bestått av ett rum med öppen spis. Avträdet bestod av en avrundad bräda vilande på två stenar i skogen. Här bodde smeden Lars Erik Hercules född i Fellingsbro 1845, död 1927. Hustru Anna Skoglund född i Fellingsbro 1847 och död 1921, då Hercules flyttade till Fattiggården. Stugan revs 1932.

Hercules hade varit instrumentsmed vid Stilles i Stockholm och artillerist vid Svea Artilleri men blev hemfallen åt spritmissbruk och miste därför sin anställning. År 1880 flyttade han till Rinkaby. Han hade ingen egen smedja, men gick omkring i gårdarna och smidde och förtennade diverse saker åt bönderna. Inkomsterna gick i regel åt till spritdrycker och mor Anna, eller Frucules som hon kallades av sin man, fick gå i gårdarna med tiggarskeppan för familjens matbehov. Ett päronträd är det enda som finns kvar av fruktträden. På äldre dar blev Hercules döv. Han utnyttjade sin utbildning som instrumentmakare och tillverkade sin egen hörlur i ganska stort format som finns förvarad på Fellingsbro museum. Hercules var en begåvad man och flitig att anteckna om sig själv och gångna tiders skrock och folktro."

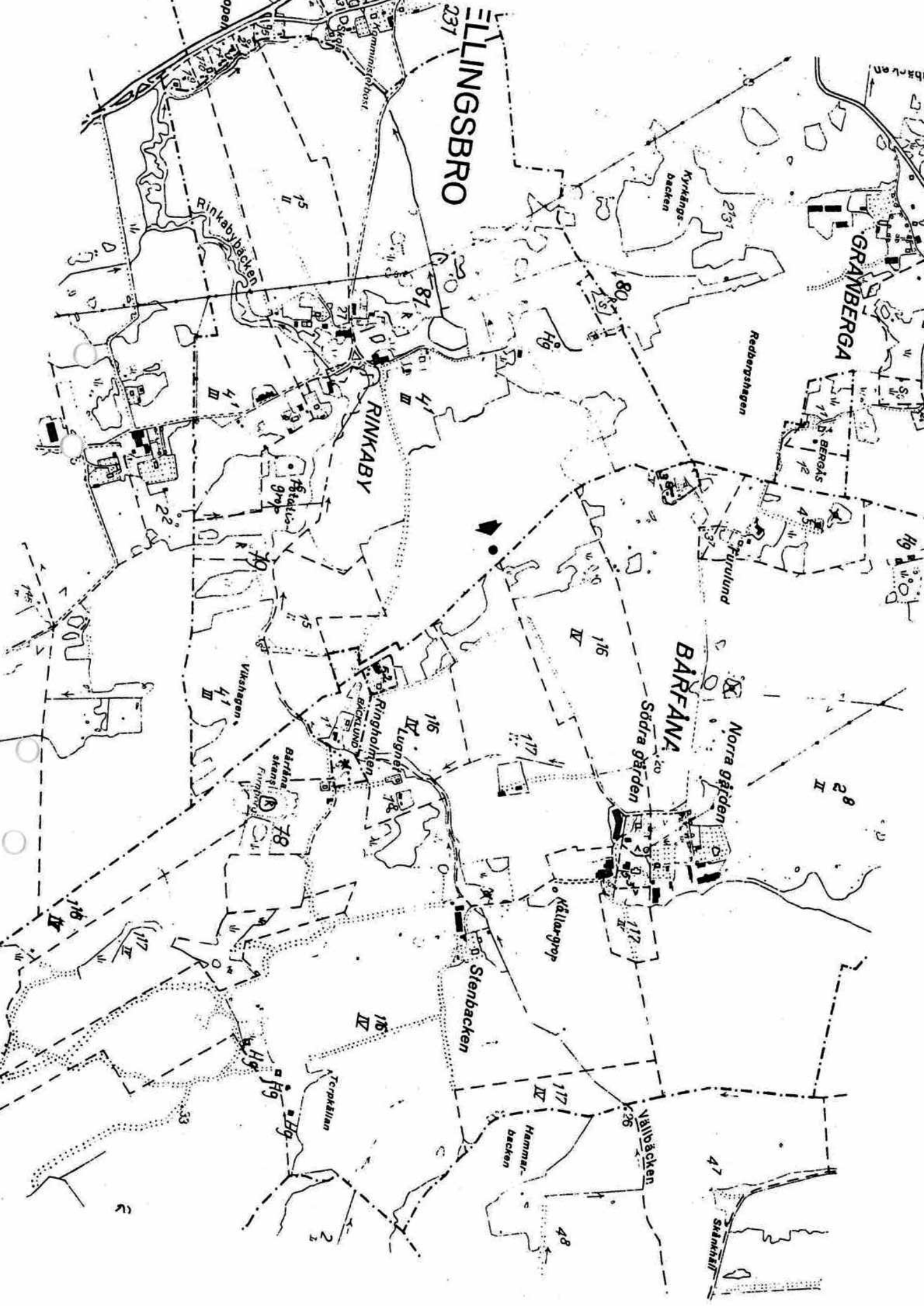
Sina minnen från ungdomstiden nedtecknade han i 80-årsåldern medan han bodde på ålderdomshemmet. Han använde en vanlig blå skrivbok av det slag som då var vanlig i skolorna. Stilen är lättläst. Hans skrivsätt har bibehållits oförändrat inklusive stavningen, men för att underlätta läsningen har hans säregna och ofta omotiverade användning av diverse skiljetecken modifierats. Det avsnitt som börjar på sidan 25, "Fellingsbro Allmoges arbete på 1840 & 50 talet", skrev han på upplinjerade kartongark. Registrets rubriker har bibehållits oförändrade. Nils Blix senior har tagit bilden av Hercules stuga 1921 eller 1922.

Fellingsbro i december 1980

Sten Ljunggren

Hercules' stuga

S k e l f k r i t i k!

Dålig stillisering, felstavning!

Uteglömda ord m.m.

Ja, nervositet,

iblan förhet,

iblan förloij,

iblan påskoiij!

Mitt besvär

det synes här

ock altså innebära,

att jag bör mera lära!

Får jag ha kvar den tron,

att något grodbart korn

kan hittas i nån rad,

så är jag ändå glad!

Med All Högaktning

L,E,Herçules

Minnen från Prostgården i Fellingsbro

På Prosten Tegnér's tid var, enligt skriftens ord, på sätt och vis, en bättre Gästgivaregård, ty der fans både husrum, mat och dryck, ock värd ock värdinna mottogo sina gäster med all Ellegans ock välfägnad som huset förmåde, ock det var eij ringa i Matväg som då på Prostbostället frambraktes, både i Animalisk och Wegetablisk form. Hur många kor och kalvar, svin samt får der fans kann jag eij uppgiva. Menn i Oxladugården var det ständigt 7 par dragoxar samt 1 eller 2 gödoxsar att nedslaktta, förutom en hel mängd Kalkoner, Höns, Gäss, Ankor, Kaniner ock Duvor. Dessutom uppköptes allt vilt som utbgöds der av tillfälliga skyttar. Ock som ingen mjölkförsäljning förekom då, så tillverckades mycket ost och smör ock en stördel av dessa varor förvarades i en rymlig Iskällare, som Prosten Tegnér har låtit uppmura i kantten av trädgården.

Det var oftta bjudningar dit från närmare och fjärmare håll, ja ända från Stockholm ock vintrarna var det Bal med Musik från Örebro för ungdomen. Men förstta Prostinnan dansade gerna skelv ock geck varm ut på Werandan feck Lunginflammation ock dog inom några dar. Hon var den förstta som feck åka i den älstta av nu varande Likvangnar. Nu blev det sorg ock förstämning i Prostgården ett års tid ock inga stora bjudningar. Men det fans 6 barn, 4 gossar ock 2 fleckor, men fleckorna voro yngst ock behövede en moders vård, men de hade förstas redan en Fransk guvernant. Men som Prosten var Riksdagsman i Prästeståndet ock var 3. je år vistades mest i Stockholm ock var hemma endast vid heljerna, så beslöt han sig för, när ett år gått, att giftta om sig, varpå han med egen skuss reste till Wärmland ock giftte sig der med en ungdomsvänn som blivit enka. Det dröjde eij länge för än Prosten eftter en lycklig resa kom hem igen med en rar ock snäll fru med en dotter, så nu blev det 3 unga damer, så när Prosten var hemma ock sönnerna hade symester blev det åter livligt i Prostgården.

Nu är att märcka att vid dessa fästter en del långvägade gästter stannade kvar flera dyng, ock därför fans på den tiden en kavalgersbygning i 2 våningar med 8 rum, belägen på höger sida om gården när man kommer från alén, men 2 rum var Pastorsexbideton så 6 rum var der i reserv vid behov utom de andra bygningarna som nu fins kvar. Men tjänarna voro eij så många som man kan tro, ty det var endast en husmansäl, bitrad av en Kokkerska, 2 Husjungfrur, 2 Ladugårdspigor, 1 Bryggerska ock Bagerska, 1 Trädgårds ock Fjäderfäsköterska samt hjelpgummor när så behövedes. Manliga tjänare voro 1 Kusk, 1 Fördräng, 1 Oxdräng. 1000Konstnär som var

Smed, Slöjddare, Snickare, Murare, Tappetserare, ja vad han blev anmodad om det kunde han, hans namn var Andersson, ock en Betjäntpojke. Alla dessa hade mat i köket ock maten var god, riklig tilltagen, samt hembrygt dricka ständigt, ty dreksvatten fans då eij närmare än Västra eller Norra Torfvesta, varifrån det hämtades för Herskapets behov.

Att Prosten Tegnér var en ståtlig ock respektingivande Herre som ingav Aktning, vördnad ock förtroende ock således var Allmänt värderad av Församlingen.

Får jag nämna att inga arbetare eller tjänare gärna flyttade derifrån ock om de blevo mindre arbetsförda, så fingo de sin bergning der ändå. Ok vid Midsommar var der stor fäst för gårdens Alla arbetare med ståtlig Maijstång samt stora bord dukade i det fria, fullsatta med många Köträtter samt hembrygt öl i fat att tappa, så när maijstången var rest, så tillsades folket att gå till borden ock eij spara på maten. Sedan blev det för de unga att dansa på en stor loge hela natten, ock emillan dansen gå och ta sig dryk ock smörgås. Menn mången gek dit endast för maten ock ölet.

Behöver jag tala om att i forntiden klagade Presten i Fellingsbro för att han hade för liten inkomst ock ingen jord mer än Sandåsen på vilken Prestgården stod! Men nu är den saken förbättrad. Den myckna jurden som nu tillhör Prostgården, förr ägds av kringliggande byar ock gårdar, men kommit till Prostgården på olika sätt under tidernas lopp, t.ex.s. genom Donation, Aflat, Mansbot o.s.v. Sedan tillkom Tionde säd som uppbars vid Nyårstiden. Då förstår man att det behöfdes en rymlig spanmålsbod ock det fans en sådan ner i Trädgården strax vid Landsvägen, skild derifrån med gärdesgård ock låst grind. Nu hände sig att Rättaren som var en Ordningskarl också tog emot ock lemnade ut säden derifrån tyckte sig finna att någon har rört om i Bingarna sen sist han var der. Så en höst när frukten börgja mogna, så var en gårdräng samt en piga sent utte en natt ock satt i bärsså ock samtade om sin framtid. Drängen hade med sig en Dubbelbössa laddad med löst krut för att skrämma frukttjufvar som fans gott om då, men mindre frukt. - Nå hvad hände då, jo hör nu på, när en mann och en kvinna är ute en kväll ock ser på måen.

Spanmålsstölden i Fellingsbro Prostgård

Stå å kika så bruka månan som vandrar uti skyn,
som malise påstår vara full varje månad,
men detta är barra förtal, en följd av sin glåmiga syn.

Säkert är att han intte var på 3/4 en gång.

Ty han är kallblodig ock tål mycket.

Ja månen stog der upp i höijden

och hade nu den stora fröijden

att få skåda än ett par,

som mot spanmålsboden drar.

De sig öfver gårdgåln gifver

ock så fram till dörren kliver.

Nu tänker de att gå dit inn,

tänkte drängen i sitt sinn,

feck tag i sin bössa brott

ock så smälde straxt ett skott.

Men deri gorde han eij rätt,

mänen taga till reträt.

Hade drängen lät vara (att skuta)

nog då båda krypt i snara.

Jag vill eij med rim dem rosa,

så nu börjar jag med prosa!

När pigan hörde skottet sprang hon fört ock väktte rättaren. Sedan de andra i drängstugan kommo fram stog rättaren ock höll med båda sina händer fast den tjuven vid gärdesgården, men tjuven som hade ena handen fri bearbetade med något tilhyge så tappert i hufvudet på rättaren, som var en gammal man, så att han måste släppa taget om honom. Men just som detta hände var den ena av tjufvarna bedövad av drängen med bössan, så den drängen med bössan kom rättaren till hjälp ock slog till tjuven med bösskolven så han avdånad ramladde öfver gärdesgården. Men de kryade till sig ock började åter försvara sig, men då var han med bössan åter, använde den så bössan blev alldeles söndertrasad, kolv ock lås geck sönder ock pipan var som en sprätthåge. Under tiden hade en dräng hämttat ett par tömmar varmed de bundos ock uppbars till Köket ock lades på golfvat. Ock blodiga som de voro sågo de förskräkliga ut för dem som hade mod att se på dem, ty hella Prostgården blev ju uppväkt mitt i natten.

Kusken fek genast åka till Hökastta ock hämtta Länsman, ty han bodde der då. Men intte kunde de ha dem i köket utan ledde ner dem till Kavalersbygnaden till ett ledigt rum ock stälde vakt där. Under tiden hade folket varit efter hästen ock kärran som var lemnad vid landsvägen ock gärdesgården. När Länsman kom viseterade han först Kärran. Der fans en-

dast en kniv ock ett jus, inlindade i 2 tomsäckar. Tjufvarna befunos vara straffade förut, från Arboga, den andra lösdrivare hette ock Schagerström. Sedan på mårgon när det blev just voro folk nere vid spanmålsboden för att leta efter nycklar till boden ock grinden, som de äfven funnu instoppade i en tröijarm. Det var 3 Nycklar, varav 2 passade till de 2 låsen för boden ock en till grinden, ock det var troligt med detta tillhygge som rättaren fek stryk. Men tjuvarna nekade att de innehavt dem, utan någon annan kastat dit dem ock att de stannat der för att vattna hästten ock sedan gått öfver gärsgåln för att göra sina naturbehov! Tänk så blyga mitt i natten.

Nu blevo de avförda till Örebro Fängelse ock sedan flera gånger förda till Tinget vid Fellingsbro Gästgivaregår der de Ransakades. Men de påstodo att de varit fredliga vägfärande som blivt överfallna och miss-handlade, varför de begärde ersättning, bestrafning av de som tagit dem, ty det fans ju inga bevis för att de varit binne ock tagit någon säd, så det lät som drängarna skulle bli de enda brottsliga i denna afär, därför att drängen intte lät dem komma in i Bodan, så de kunde ej dömmas för denna sak. Men som de äfven voro mistänkta för andra tjufnats brott, som fans vitnen till, så blevo de fällda för dessa ock komo ändå på fästning. Men så kom ett rykte ut att de körde säden till Linde ock sålde den der ock att de ibland hade lånt en häst av en småbonde i Rikaby. Ock Bonden blef så förtviflad att han skar halsen av sig!

Detta skedde för en 70 år sedan, men en tid efteråt uppträdde en annan tjuv. Han stal säden medan den låg kvar på logen, så det blev vakt utstald, så den knep de på bar gärning när han höll på ock lassade. Han befans vara en avskeddad Hussar vid nam Ring, känd för oärlighet i Fellingsbro. Man vistte intte om hur Noblessen stal på den tiden ty Allmogen läste ju inga tidningar - nog om det här.

Vidskeppelse i min barndom

Ungefär mitt på skogen eftter vägen som går från Boängsbacken till Finåkers-by fans, ock kanske finnes änu, på venster sida om vägen en stor sten med en portöppning mot vägen. Detta var en Elvkvärn der varje person som färdades förbi måste ofra något föremål. Dertill dugde vad som helst blot man spottade tre gånger på saken, annars kunde man råka illa ut. Detta gorde att det alltid fans en stor hög med vädelösa föremål ock små mynt, men dem var det ej rådligt att röra! En bit derifrån hade Elvvorna sin sal under vägen ock att det var sant det hörde den som stampade

eller körde deröfver, för då skrattade Elvvorna derunder! Ock den sten som en jettekvinna med sitt strumpeband kastat från Tutvedsberget mot Kyrkan darrade av förskräckelse var gång han hörde kyrkklockorna. Men nu är den så gammal så att den blivit döv - stendöv liksom Jag - det fekk jag veta av en gammal man.

Ifrån Rinkaby till Granberga fins en gångstig ock vid gränssen mellan ägorna ett gammal Hussartorp ock strakst intil en stor hög sten ock högst upp på stenen ett kors. Om den som tog ett ägg i vardera hand ock klättrade upp till korsset vid soluppgången ock lade dem vertikalt om korsset ock sedan vid solnedgången klättrat upp igen ock åter tagit ett ägg i vardera hand. Men då måste man krypa med huvudet före ner. Lyckades detta ock äggen voro hela när man kom ner, så kunde de säljas till högt pris att använda då man lade en höna på ägg, ty då kläcktes mäst Höncycklingar. Detta kors hade äfven andra egenskaper t.ex.s. Ty det satt en Häxa inestängd av detta kors ock spann. Om då ett Barn som börjat i ABC-boken ock lärt sig Alfabetet utantill tog ABC-boken med sig ock kröp upp på stenen ock lade boken öfver korsset ock sig skelv på venstra sidan med Örat trykt mot Boken ock högra pek fingret instukit i högra Örat ock sedan högt läste Alfabetet 3 gånger, så kunde barnet få höra Häxan spinna der nere i sten. Ock så lätt att lära sig läsa så tuppen kunde Wärppa samt dessutom ett godt minne. Det sista slog in, för när jag skulle ner ock var något rädd, vände jag mig om ock tittade om någon var efter. Sedan jag blivit läkt, ett säkert minne på Näsan som jag bär för Livstiden - jag hade ramlat ner.

Det förstta som lärdes mig var Barnensbön ock att spotta i alla Korsvägar samt taga av mössan när jag kom in i ett Boningsrum ock att tala om mitt ärende ock intet glömma något! Ja under min späda barndom fekk jag höra så mycket om Troll, Gasttar, Tomtegubbar, Skogsfrun, Necken, Elvvor, Jättar, Rövvare ock alla möijliga Spöken ock som jag hade en livlig fanttasi, så var eij underligt att jag blev mörkräd.

Julen på 40 talet

Flera veckor före Jul började förbereddelserna. Det var slakt, ljusstöpning, brugd, tvätning, bakning, rengöring, stadsresa, men julgran varken såg jag eller hörde talas om. Men det var vackert ändå med ljus i alla fönster, grenljus på borden med all den rara maten huset förmåde. Men på julafton hade man ju doppat i grytan så man nöjde sig med lutfisk ock sötengröt. Sedan var det fort i säng, för man måste tidigt upp för

att göra glöggen färdig ock avsmaka den ock få en matbit i sig ock i väg till Julottan i Kyrkan för att få plats. Hade ock far ock mor nya fårskinspälsar togs de gärna på, föröfrigt var eij klädseln så noga på morgon, för man skulle ju ha Bloss som kunde skada dem. Ock var det icke månljust var det en ståtlig syn att se all denna Elliminattion åt alla väderstrek man såg, ty alla både åkande ock gående satte en heder i att ha Bloss till Julottan. Sedan lades alla Bloss i hög vid Kyrkogårdsmuren, där man värmdes sig. När Ottan var slut blev det kappkörning ock fart i benen, ty nu gälde det att komma fort hem, ty derpå berodde det om man kunde få skörden i lämplig tid in på hösten!

Littet om julen i Prostgården. Ja der var det samma sorts stök som hos bonden, fast mera storartat, för alla skulle ju ha julklappa, till ock med giftta ock ogiftta underhafvande. De Manliga som hade maten i Köket feck 5 Rid ock 4 julbullar, pigorna 3 Rid ock 4 julbullar, alla av olika slag, som de sedan gav sina anhöriga. (Rid = riksdaler) Ock tiggare behövde eij gå tomhantta derifrån.

Körning i Bärs

Körning av forror fram ock åter emellan Arboga ock Bergslagen utfördes mest av Järnbrukens egna underhavande ock Arendatorer, ty Bruken ägde hemman vida omkring ock dessa s.k. Härgårdsbönder voro pålagda att i Arende verkställa vissa resor årligen, men fingo även köra foror mot särskilt betalning. Ock äfven egna bönder deltog i denna förtjenst, isynerhet om de hade söner eller drängar att skicka ut med dragjuren, ock när resan gälde ända till Kopparberg samt åter till Arboga åtgick minst 3 dyngn, ty de måste beta ock ligga över än här än der, beroende på hur väglaget var, ty höst ock vår voro vägarna svåra för tunga lass ock utpinade dragare på dåtidens landsvägar som voro mest grussade med gödssel, men bondens åker feck mindre götsel då än nu. Betställena från Arboga till Kopparberg voro Ålsäng, Fellingsbro, Kappällstugan, Sällinge, Pilkrog, Morskoga. På dessa ställen fans förr Bränvin att få köpa, men sparsamma hade bränvin med sig i matsäkskrin ock när de vid dessa rastställen oftta träffade varandra blefvo de ju bekantta ock många vänner för livstiden. Dåtidens folk tålde en sup, även två, men så många hufven så många sinnen, så att när Linsockens Fässingar, Ramsbergs Wargar ock Fellingsbro Lutfiskar, även kallade Aborrar, ock var ock en berömd sin vattvälling, så hände nog att de inttet blefvo eniga vid Rådplägningen, utan måste afgöras enligt gammal sed med knytnäfvorna, men det må

lända dem till heder att de eij togo till kniv, men färjgade om varandra rätt bra ändå i ansiktet, så att de brunögda blevo blåögda ock de från Fellingsbro blevo röda fast de hade Heldagsrocken hemma. På bruken tilläppades husagan så att de felande inkallades på Kontoret ock feck stryk av Herrana.

Fattigvården

Förr fans här i Fellingsbro inget varaktigt hem för orkeslösa fattiga, utan de skulle födas på roten, vissa dagar hos var ock enn bonde i roten. Men så skänte en Grevinna på Frötuna tegel till en Fattigstuga, den nuvarande bostaden för akuskörskan. Således kördes de gamla i en dyngkärra från by till by, men de som orckade gå feck taga sig fram så gott de kunde ock vara tacksamma om de feck något, för det var så många fattiga som geck omkring då förtiden. Men ynckligast var att se unga Pigor som kommit i olycka för jertlösa karlar ock sin egen svaghet. När barnet föddes ock kvinnan inttet hade någon anhörig som kunde vårda barnet för inttet, ty pigans lön räktte ej dertill, så feck hon ta sitt barn på armen ock vandra omkring i bygden ock tigga ock feck vara glad om hon kunde få stanna på något ställe en tid med sitt barn ock hjeppa till med hvarighanda. Sen var det att börja ock vandra igen.

Ock fadren till barnet tog värfning till gardet i Stockholm ock blev på så vis fri från sin fadersplikt, men kom ur askan i elden, ty der feck han prygel om han gorde något fuffens ock blev vanligtvis försuppen stackare.

De barn som var uttan föräldrar såldes på Entreprenad Auktion.

Det har nog sina obehag att vara fattig även nu, i synerhet för de som måste intagas på s.k. Ålderdomshem, fast der kan finnas lika många unga som gamla, ifrån nyfödda ock sedan i alla åldrar upp till 90 år ock iblan der över. Ja alla blir ju omhulde etter förtjenst ock barnnen bör ju enligt tidens sed eij veta vad de gamla genomgät, derfor bör barnnen ha det bättre än de gamla ock framtiden kommer att utvisa om de bliver bättre, ja det beror mycket på deras intryck från lifvet i barndomen ock vad nedärvda anlag de har.

Järnvägen

Jag mins att i början på 1850 talet började gräfningen igenom Hällaåsen för Järnvägen. Först börjades med att fälla ned skogen ock såga slipperskubbar. Då måste de som bodde på åsen efter dåvarande landsvägen

flytta. Samma år börjades urgräfnings från vestra sidan för anläggning av Nya Landsvägen. Det fanns en smal väg förut som kallades kvarnväg och tog av till höger der landtmanahandel nu är ner till der vägen ännu skär banan och der viktte av till höger ner till Landsvägen. Det är samma väg som ännu fins, fast bredare men dålig och just vid kröken vid station stod en liten röd stuga med en stor sten bredvid, som jag försökte bestiga, men det gick intet. Då förstår man att stenen var stor när intte en pojke kunde komma upp. Och Lumpsamlaren som rådde om stugan och sten feck enbart för stenen 50 riksdaler. Det är av den sten som järnvägsbron öfver ån är bygd. Ja det var det enda hus som då fanns vid nuvarande Munsipalsamhälle. Samma stuga är nu Arästbyggnad vid Olovsborg.

På östra sidan om åsen blev järnvägen först såpas färdig att de började lägga ut räls. Det var så kallad U Räls som var svagare ännu nuvarande Te Räls. Och det första Lokomotivet jag åkte efter var från Røfors. De hade hunnit med grusning dit och jag hade varit med ett brev till Baron på Ellholmen när jag sprang till baka, ty jag kunde springa på den tiden. I närheten av Røfors stog på banan ett tågsätt med grusvangnar som voro urlastade och skulle köra tillbaka till Hällaåsen och en person sade till mig att jag kunde få åka med om jag gick upp i en av de toma grusvangnarna. Sagt och gjort och det bar i väg med en rasande fart till åsen, men der blev det tvert stopp, ty rälsen slutade och farten var för stark och inga broms fanns på vangnarna. Och som Locket sköt vangnarna när de var tomma och Lockföraren, som var Tysk, ej var kinki på farten och tågsättet långt, blev följderna den att två av de främre vangnarna kastades upp i de näst följande, så hade jag setat i någon av dem, då hade troligen ej detta blivit skrivit av mig, men jag satt närmare Locket. Det var min första järnvägsresa.

Men i och med arbetet på järnvägen började och matvarorna dubbelt i pris, ex.p.vis en kannan oskumad mjölk, som förut kosttat 6 skilling, kosttade nu 12 skilling, ty arbetarne feck ju mera betalt och som de voro många så kom penningen i rörelse.

När jag hade börjat skolan sågo vi barn en mängd karlar draga ett Lockomotiv förbi Fellingsbro kyrka, som hade komit från England och skulle till Nora, sades det.

Klockpetters Yrväder

Det var vist omkring 1849 eller 1850 som det skedde. Ja Klockpetter var en gammal Dalmas som var kunnig med att laga klockor. Han bodde i

en liten stuga i närheten der vägen tar av till Sparsta. Nu blev gubben död ock begravningsdagen bestämd, men det börja dra sig till ruskväder. Men det var ju inttet långt till Kyrkan, så fast det började yra värre ock värre så begav sig några karlar i väg med Liket, men de hade svårt ock länge göra innan de kom fram till Kyrkan ock sen var det omöjligt att komma tillbaka den dagen, utan folket feck vara i sockenstugan öfver natten. Sen hade de styvt arbete med att skotta sig fram nästta dag för att komma hemm. Detta yrväder inträffade under Hindersmärs Marknad ock sträkte sig vida omkring ock var stark köld tillika, så att både Meniskor ock jur blefvo öfversnöade ock fröso ijäl, som de sedan vid upp-
röjningen av vägarna påhittade. Men i trakten av Fellingsbro Kyrka feck händelsen namn av Klockpetters Urvär.

Postbefordringen

Postbefordringen i Fellingsbro emillan Arboga ock Bergslagen skedde förr en gång i veckan fram ock åter Bergsvägen ock Lindesvägen med gästgifvare skuts ock en skräckingifvande Posteljon med en bred lädergördel om lifvet, vari syntes två stora Pistoler instukna samt en stor sabel vid högra sidan ock Posthornet hängande på bröstet, så han såg farlig ut. För öfrigt satt han mest ock sof, men kände han att skakningen blev mindre, då vaknade han ock blåste i hornet, ty då var något hinder i vägen ock ve den som hindrade honom. Det var på vissa afstån efter vägen ställen der kringligande Bruk ock större Egendomar lemnade sina Postväskor. Sålunda hade Prostgården, Finnåker, Öby, Vestra Torfvesta ock Ekebybruk sina väskor att lemna ock hämta hos ett statfolk boende i en stuga vid vägen mittför Ekeby allé. Kontrabok medföljde Postväskan, så Allmogen feck lemna ock hämta sina brev på åvannämda ställen mot en afgift av 6 skilling, men många adrasserade sina brev till Prostgården derför att de kunde se i sockenstugan på söndagarna om de hade något brev. Men det var eij mycken Post, allmogen var eij så allmänt skrifkunnig, så de kunde gå långa vägar för att få ett brev skrifvet, som började så här "ga fatar päna för teå skrefä nöa raer te" ock många förkortningar Ex. å i åa ä e ö. Inga andra Tidningar var med Posten då än Posttidningen, Folkeströst ock Nerkesallahanda.

En Poststöld i Fellingsbro i början på 1800 talet

Der gamla Hällaåsvägen sammanlöpte med s.k. Kungsvägen bodde en fattig skomakare. Att han var fattig berode nog mycket på att han bodde så nära

Krogen ock en kväll när han kom hem rusig ytrade han åt Barnen: "Äta vill ni, men nån nytta vill ni eij göra, du som är stora pojken kunde åtminstone röfva Posten." Dessa ord utsagda utan någon allvarlig mening visade sig dock medföra allvarliga följder. Ty efterföljande afton när stora posten som geck Kungsvägen hade bytom hästtar vid gästgivaregården ock postteljon förfriskat sig ock allt var klart, så bar det i väg mot Örebro ock som Postteljon ansåg ingen varsamhet behövdes förrän postten kom uppå Käglan, så tog han sig en tupplur. Men Nesemis vakar i skomakarpojkenes skepnad. Med en kniv i handen ock när postten åker förbi ock som vangnen var öppen baktil, var det lätt för pojken att hoppa opp ock göra ett risttande i den stora väskan ock rycka ut en mindre påse. Med påsen i handen sprang han in ock sa: "Si far va ja hitta." Fadren tömmer ur påsen ock finner både stora ock små sedlar samt frågar hvar han fått tag på denna stora summa. Då pojken talat om hur det gått till ångrade fadren sig men tordes eij lemna tillbaka peningarna, utan försökte att få dem vexplade. Detta geck för sig med de mindre, men när de voro slut ock med större sedlar, började man undra var den fattige skomakaren fått så mycket pengar från.

Ja så kom Länsman ock höll förhör ock vission ock fann sedlar på vind här ock där, så nu var fläsket stekt ock soppan kokt för en tid framåt.

Willprästen

Om sista avrättningen i Fellingsbro

Det är förut beskrifvit om stensprängaren Wilhelm Fernströms brott ock avrättning. Orsakerna dertill äro vist öfverhoppade, så om jag får medela vad jag vet derom. Inderäktta orsaken var att han hade en ovanlig begåvning att Prädik om Kristti lära som allmogen förstod bättre än dåvarande statkyrko Prästers torra utläggningar. Det gorde att flera geck ock hörde honom än de som geck till Kyrkan, ock som den tidens Prester motarbetade all fri andlig rörelse så hatade de honom, ock när han ville taga ut Lysning ock gifta sig med sin fästtekinna nekades honom detta. Då sa han: "Ja då ska ingen annan få henne heller." Så skaffade han sig arsenik, vilket på den tiden fans nästan i var stuga, ock gav henne. (Det var detta jag ville upplysa).

Om en svår Grymhet

Ja i början på 1850 talet bodde en Hussar vid Rockhammarsbruk vid namn

Rickhard. Han blev öfverbevisad om en stöld, för vilken han var rädd för att bli straffad ock få avsked. Derför en dag tog han sina 3 små pojkar med sig till en kolkoija i skogen ock tänkte osa ijäl dem där, men den älsta av dem förstod afsiktten ock sprang ifrån honom. Då tog han de 2 mindre med sig hemm ock gick in i sinn Loge, stälde ifrån sig det som han hade från skogen. Tog sen en Poijke etter varan i båda benen ock slog med kraft i Logbalken. Sedan sköt han sig skelf.

Allt detta ansågs för så stort brott, så han intet feck begrafvas i vigd jord, utan kroppen nedgrävdes i skogen vid galjbacken. Sedan spökade det i skogen.

Underliga spöken

Det var v ä l emillan klockarens piga ock Per i Lebbesta, så han brukade hällsa på hånne om söndagarna. Men så en söndag började det att rengna mot kvällen, så pigan ville han skulle dröija tils rängnet gått över. Förslaget var ju bra på sätt ock vis, men drängen var spökräd ock rängnet inttet upphörde förr än det blev mörkt, då han kunde ge sig iväg. Ock som han hade Nya stövlar på sig ock vägen var smörig, således leta pigan reda på ett par av Klockarens gamla galäscher att förvara stövlarna med, fast de var lite för stora, så intte dugde de att springa med. Som nu drängen kom på landsvägen ock kom att titta upp åt Kyrkogården får han se något underligt röra sig på gravarna. Då blir han rädd ock börjar springa, men då är någon efter ock ropar "tafatten, tafatten" ock när han kommer förskrämd ock svettig hem, då har spöket tagit galoscherna ock sen blev han utskrattad. (Spöket på kyrkogården var Klockarens kaminer).

Det hände en gång när ett Lik var bisatt i Kyrkan ock Klockarens piga gick upp i tornet för att klämtta. Ock som det börja skymma, så hade hon bråttom för hon var likrädd, så hon stängde inttet dörr efter sig när hon gick in. När hon gick ut igän låste hon ihast Kyrkdörren ock sprang in ock skrek att Liket spöka i Kyrka. Då tog Klockaren Kyrknykeln för att se vad det var för spöke, men när han feck höra ett förfärligt oväsen ock grymtande så tordes han intet gå in, utan gick till Prästen ock han följde med för att utdriva den Onde anden. Ock när de kom fram till Kyrkdörrn ock Prästen som var kort ock Korpulent stod stält i Position framför dörren ock började läsa, så blev det tyst i kyrkan så de blefvo modigare. Så när prästen sade "vik hän du orena ande" ock klockaren öppnade litet på dörren, så kom utrusande ett otäkt svart föremål, ock

som prästen stog i vägen blev han hängande på grisens rygg, så grisen blev mera skrämmd ock tog på galoppen, varvid prästen ytrade: "Godnat fader klockare, mig tog han." Men alla svin är ju svartta i mörkret, så andra dagen blev det klart att det var klockarens gris som följt efter pigan in i Kyrkan på kvällen.

Det fans äfven de som hade sett vålnader som gått ock bärut på en Likkista från Kyrkogården om näterna, men det var på den tiden när Kasttelet begagnades till sockenmagasin. Apropos Kasttelet så tror jag att det är byggt före än Kruttet var känt här i Norden, ty det fins inttet märcke efter något borrhöl utan all sten är letad.

En som kunde Trolla

Ännu mins jag en gammal gubbe i fattigstugan. Han satt mäst i köket ock lagade skor ock skopinnarna gorde han skälf. Ock de feck magiska egenskaper d.v.s. om någon sökte honom för Tandvärk, så togs ur en burk vari han hade prepparerade skopinnar ock den sjuka feck köppa så många den ville, tre styver stycke. Sen var det bara att peta sig med en pinne inne ock omkring tanden tills det blev blod på pinn ock fortsätta så med de tänder som värkte med nya pinnar. Sedan var det bara att gräfva ner pinnarna under en jordfast sten ock när pinnarna ruttna feck man alldrig tandvärk mer.

Samma gubbes skopinnar visade sig äfven kunna användas i Polistjenst. En dag tyckte han sig finna sitt potatisföråd minskas på mistänkt sätt, varpå han tog några små vassa pinnar ock stack in i de översta potäterna ock väntade följderna. Han behöfde inte vänta längre än till andra dagen då en gumma kom in till honom i köket ock koktte potatis. När de voro väl koktta, ty gumman var tannlös, så börja hon äta, men gav straxt till ett illtjut ock stack inn fingrarne i mun ock börja stamma: "Ja - ja vet inte va - va dä ä - ä för e pära, ja - ja tror de ä skopinnar i pära!" Då ytrade gubben: "Jaså din gamla fogelskrämma, ja trodde ju att dä va du, fast du låssas vara gudliger!"

Får jag nu äran att presentera gubben för läsaren. Hans namn var Enokk ock finne till börden. Han hade kommit till Sverige med sina föräldrar efter finnska kriget. Han var ingen Sven Duva fast hans fader hade varit sergeant!

Samma gubbe kunde äfven bota sjukdomar på följande sätt. Han tog tre stenar, en på en högd, en i jorden, en i vatten. Dessa tre stenar lades i Elden tils de blevo heta. Så fek den sjuka taga av Kläderna ock

ställa sig öfver ett ämbar med vatten i. Så täktte han över den sjuka med ett lakan, därpå tog han en sten ock släppte ner i vatnet, då det började koka ock uppsteg ånga. Så fortsattes med den andra ock tredje stenen. Under tiden gav han noga akt på vilken sten som fräste mäst, samtidigt som han pratade Mesopotamiska. När den sjuka hade svettas nog ock blivet avtorkad med kallt vatten feck den lägga sig invirad i en fårskinspäls. Sen tog gubben noga reda på den sten som fräst mäst ock slog sönder i smulor, som tillsammans med hår, naglar, lök, nålsuddar ock andra trollsaker, som ofrades på den plats der sten var tagen.

En bortglömd Hälsokälla

På Rinkaby ägor i Fellingsbro, uppemot skogen der bäcken rinner fram, finnes ett starkt källdrag med Mineralvatten som rinner ut i bäcken. Men förr var der två hål i marcken öfver ådern, troligen trampade av jur som gått på bete. Av dessa två hol feck den namn av Ögonkällan. Ock vatnet ansågs hälsogivande ock besöktes av många. Men nu har de båda hålen gått ihop till ett som knapt är synligt för gräs ock örter.

Der fans förr s.k. Ältgräs, som botade Ältfrossan om man geck dit en kväll i solnedgången ock tog derav samt bar det under knät ock intte titta säij tebaks ock intte talte te någon förr än en kom hem. Sen bereddes denna ört som Te ock gavs den sjuka, så blev han fresk. Men för vardagsfrossan tog man in Krut ock Bränvin.

Diverse Hexserier ock Övertro

Om någon fått en vagel i ögat, så öppnar man stugdörn ock en person med en träpinne ock knif ihand sätter sig på tröskeln. Till venster om honom sätter sig den sjuka ock frågar "hvad täijler du för?" Den andra svarar "jag täljer din vagel ur ögat ock i trä". Detta upprepas tre gånger. Sist spottar den täljande den sjuka i ögonen, samlar noga ihop stickerna ock går till en korsväg, kastar der stickorna ock säger "tag detta ock lek med, men låt N.N. vara i fred".

Älvbläster, en sjukdom hos barn. Förr hände det ibland att jag mot kvällen feck besök av någon kvinna som bar en kruka med vatten uti ock bad mig att med smedbäljen blåsa på vatnet. Då jag frågade hvad det kände till svarade hon att det skulle vara bra att tvätta henes lilla flicka med som fått Älvbläster.

Prästhistorjer

Det var en gång en gammal änka. Fattig var hon just inte för hon hade en präktig gris, som hon gav för mycken mat, så han orkade inte äta upp allt. Då blev guman ledsen ock vistte sig ingen annan råd än att rådgöra med presten, för på den tiden ansågs Prästerna vara de lärdaste som fans ock som guman var kyrksam ock därför aktad av presten, därför tog hon mod till sig ock gick till Pastorn ock bad honom hjälppa sig att få Grisen fresk. Men presten sade hånne att han inte var någon jurläkare. "Ja men snälla Pastorn, när han har kunnat hjälppa mäij som varit så syndfull, så kan han nog hjälppa Grisen, bara Pastorn är snäll å följer med hem å läser någe för grisen, så ä ja säker på att han blir bra". "Ja men kära mor inte vill jag använda Gudsord på ett osjäligt jur", sade presten. Men guman var envis, som för öfrigt alla giftta männ påstå, så hon gav sig icke, utan lofvade prästen en julskinka om grisen blir bra. Detta tog skruv, så presten följde med guman in till grisen som låg der i stian ock grymtade av välmåga. Då såg presten vad det var för ett fel, ock som han intte ville rubba gumans tro så knäpte han sina händer ock sade med alvarlig ton: "Lever du O Gris, så lever du O Gris, men dör du O Gris, så dör du O Gris". Guman var tacksam. Då sade prästen: "Vi ska hoppas det bästa, men ge honom inte mer mat förrän han ätit upp det han har i hon". Ja guman följde prästens ord så grisen blev bra, ty tron utan gärningar är död.

Så hände sig en tid efter att Pastorn blev illa i halsen. När guman feck höra detta blev hon ängslig ock gick till Prästgården för att träffa prästen, men de ville inte släppa in häne, för prästen var mycket dålig ock kunde eij förtära något ock knapt andas. Men guman var envis som vanligt ock gav sig icke förr än hon feck komma in. Hon steg då deräkt fram till sängen der prästen låg, förvred ansikte till Komiskt allvar, knäpte ihop händerna ock sade: "Lever du O Pastor, så lever du O Pastor, men Dör du O Pastor, så Dör du O Pastor, amen. Detta föreföll Prästen så löjjeväckande att han eij kunde låta bli att skratta, så sjuk han var, ock då sprack bölden i halsen på Prästen. Prästen blev bra ock tacksam mot guman till dödagar.

En dito Historia. Stina i Gata var nu gamal. Ho låg länge te sängs när ho kune vara åpe, så folk sa ho int behövde någe, ho åt ju svamp å ikorar som katta drog in å kråker å tocke där som pöijken sköt tena. Ja hon släpade sig fram så godt hon kunde för att få föda åt sig ock dotterson, men som hon inttet låg någon till last trodde folket att hon kunde trolla

ock spredo ut onda rykten om henes ogudaktighet, som kom till prästens öron. Den fattiga guman låg nu sjuk ock skikade pojken till Prästgården för att be prästen koma ock ge henne Nattvarden. Men Kyrkoherden var gammal, så när pojken sakt sitt ärnde bad prosten honom vänta till Adjungten kom hem, han var bara ut på ägorna att gaga rapphöns. Men det dröjde ända mot midagen innan adjungten kom, utan jagtlycka, så han var vid dåligt humör ock eij bättre blev det när prosten sad till honom att genast följa med pojken hem till guman innan hon dog. Så måste han lyda, men som han var både hungrig ock rasande så feck gumstackarn upbära förtreten. Det var eij tid att byta om dräkt, utan prästen tog den atrealj han behövde ock lad ner i gagnetväskan ock följde med. När de kom fram gek prästen in till guman som låg i sängen. På bordet satt en brinnande ljusstump i en butälj. När prästen i brådskan plockade upp sina doningar ur väskan följde kruthornet med. Sedan började han med brutal röst skrefitta guman utan handboken. Till slut skrek han: "Här kommer att bli en förfärlig strid om din syndiga själ, käring!" Dervid slog han knytnäfven i bordet med sådan kraft, att ljuset föll ner på kruthornet, som var söndrigt ock exploderade. Dörren for upp ock guman ur sängen ock viskade till pojken: "Hjelp mäij till vedbon så jag får göma mäij, ock om den Onda vinner så tala inte om var jag är!"

Men vi bör hoppas att det inttet blev så farligt för guman, men för presten blev det värre, han feck avsked!

Småhistorjer

En man hade slagit vad om att han tordes gå in i Kyrkan kl 12 om natten ock gå fram till ett Lik som var bisat ock till tecken att han varit der skulle han fästa en gaffel i kistan. Detta gorde han, men om mårgon när de såg efter låg han död vid kistan med rockskörtet fäst i kistan med gaffeln igenom. Han blev så rädd när han kände något höll i rocken att han dog av slag!

Vid ett husförhör förr i tiden, när både gamla ock unga skulle läsa för prästen, hände sig i en by att två gamla kvinnor blevo framropade, men den första sade sig vara för gammal att kunna läsa. Då frågtte prästen hur gammal hon var. Hon svarade: "Ja ja ä gammal som faen ja." Då runka presten på huve ock pekade på den andra ock sade: "Än ni då?" Varpå hon svarade: "Ja ja ä ett år äldre ja." Det blev munterhet ock förhöret slutade.

Saga om hur Brändvinet kom till

Det var en gång för längesen en gubbe som hade en ellak käring, å många ä fälle dä, så att hon oftta mota ut gubben. Så en dag när han gek ensam ock sorgsen i skogen mötte han en trevlig gubbe som frågade varför han såg så ledsen ut. Då svarade den ledsna: "Hade farbror en sån käring som jag, så frågte inte farbror". "Å jag kännerna nog", sa den andra, "men inte behöver du vara letsen för det. Kom nu mäd mig så skall jag lära dig laga en Medesin som skall hjelppa". Ja när de kom in i Laboratorit stälde den trevliga på en kjettel på elden. Deri hælde han 3 droppar blod av ett Lamm, av ett Läijon ock av ett Svin. Nära stog gubben å såg på. Ress som dä va tog den trevliga ner i soppan med skopan ock bad gubben smaka. Han tog en klunk ock sa aaaa, sen drack han ur resten, slängde skopan ock skrek: "Nu jäklar i mäij jag fruktar nära käringar, hur mycke är ja skyldi"? "Inte nå, jag får nog mitt med tiden"!

Diverse resept

- 1) För fallansjuka var bra att passa på vid avrättningar av dödsdömda att få blod att drick, då blev den sjuke fresk.
- 2) För den som feck skabb var bra att taga getpors ock koka samt låta den sjuka bada deri.
- 3) Hadde man fräknar skulle man tvätta sig i grodrom.
- 4) Feck man fulslag i ett finger lade man på ett grodblåd, så drog det ur vercken.
- 5) Hjelptte inte det så tog man groft rågbröd ock osaltat smör ock tuggade det saman ock spottade ut det på en lapp, som bands om fingret.
- 6) Skar man sig, skar man en tun skiva fnöske som tillika med spindel-nät lades på. Skedde det raskt blev vanligtvis bra på kort tid.
- 7) Men gorde Lilla Älsklingen sig illa behövde vanligtvis mamma endast blåsa på det onda, troligen en gammal Läkekonst!

Orgenal

Speljan kallades han därför att han jemt bar med sig en gammal violin, på vilken han på tillsägelse spelade, men alltid samma misljudande stycke, ty han stämde aldrig violen. Desutom hade han en spade ock en säck, ty

han var skattsökare. I sin ungdom hade han varit mjölnardräng, men förgapat sig i den vackra Mjölnardottern som koketterade med honom så han blev konstig, ty han var för fattig för att få henne. På gamla dagar blev han intagen på Arboga Ålderdomshem, men som han hade släkt i Fellingsbro gek han ofta hit. Ock på dessa vandringar besökte han sådana gårdar der han vistte han feck bli kvar nån dar ock slapp ätta sill, som han blitt le åt. Men der det fanns sådana berg ock stenbackar som han förut vistte innehöll dolda skatter, der stanna han hälst ock lånade sig ett järnspet ock tog spaden ock säcken. Så rustad begav han sig till sitt favoritarbete, varmed han höll på så svetten lackade om honom, men passade ändå på vid måltiderna. Ock feck han någon slant anteknade han givaren på en lista som skattskyldig till honom.

En gång när jag var i Norlund ock smed ock vi kommo in för att äta frukost, kom Speljan också med in ock som en av pigorna låg sjuk i en soffa i köket ock Matmorän behövde henne till hjälp, sade hon om Jan kunde bota Pigan åt henne. "Ja dä går fälle an, har ni nån Hoftång", sade Speljan. Då blev pigan förskräckt ock for med fart ur sängen ock klädde på sig. Så "Jaen" var ändå inte så dum ock vi som hörde ock såg det hade roligt åt det, ja till ock med Pigan som fortfarande blev fresk tyckte efteråt att det var bra gort av Speljan.

Gamla slanger och vaggvisor
=====

Å gubben å gumma di skulle gå vall
 å gubben han ville inte mota
 å gumma tog gubben å slog i en tall
 så talla flög åpp mä rota.
 Å gubbstackarn vart så hallt
 å röer vart han om nosa,
 "ja ska göra som du befalt,
 kom Rölinda, Bläsa ock Rosa"!

- o -

Ro, ro liten kin, mor kommer snart hem,
 för hon är åt Örebro,
 köper barnet gulatesko,
 gulatesko med spänne,
 om bernet sover länge.

- o -

Det sitter en fogel i päronträ,
han sjunger på detta viset,
om intte lilla barnet är snällt
så får det smaka riset

- o -

När jag blir stor vi bygga
ett slott av ädelsten och guld
med tinnar torn och brygga
ock park av liljor full.

Der skola foglar sjunga
ock der skall ständig sommar rå
ock inga skyar tunga
skall skyma himlen blå.

Der skall du drottning vara
uti det slottet, moder kär,
ock ingen nöd ock fara
skall störa glädjen der.

- o -

Pastor Arhusianders afskedsfrädikan i Fellingsbro 1859

Ur minnet upptecknat av L.E.H.

Mitt värv är slutat, timman slagen,
den sista som jag dröjger här
förrän till eder hem i dragen
jag er min sista hälsning bär.
Därför i vänner gamla unga
jag tror i skolen mig förstå
att sista stegen kännes tunga,
då jag från eder månde gå.

Du herde, väktaren för gjorden,
från dig med sorg jag skiljas skall,
För jäves söker jag dock orden
till hjerttas tack för godhet all
på mig du slöt, sen tider flydda,
då du mig blev en vän, ett stöd.
Må gud dig löna ock beskydda
din lefnadskväll från sorg och nöd.

Far väl i ungdom som jag förde
 den förstta gång till nådens bord,
 i hjerttat göm det ord du hörde,
 blif stäs guds barn på denna jord.
 I vaksamhet och bön var trägen,
 vik aldrig af från rätta vägen,
 er varen himlens nåd beskärd.

Men skulle okänd framtids öden
 som gäst mig föra hit igän,
 hur mången kallad utav döden
 har vandrat hän till himmelen.
 Ty ho du är, till dina fäder
 du samlas skall här utanför,
 der boningen blir fyra bräder
 ock världens storm eij sömnen stör.

Denna pastor var adjungt åt prosten Tegnér och var mycket omtykt både av prosten ock församlingen. Härifrån kom han till Västerås, blev der gift med en dotter till domprosten ock dog som prost i Köping.

I den koläkt han feck denna dag syntes både 50- och 100-kronorssedlar.

Fellingsbro Allmoges arbete på 1840 ock 50 talet

På den tiden bestod all Sport i övning mäd slaga, spade, flåhacka, yxa, lie, plog, järnspet, torvhacka, sladd ock harvar m.m.m.m.! Ock mest användes oxar till dragare, så det geck ej så fort att plöja då fast det var mödosamt med de hemmagorda plogarna som voro av Trä helt ock hållit med lite järnbeslag på bilen ock dito på vändskifvans ytre sida. Dessa plogar mässte man stå på med ena foten eller hänga från sidan på för att de skulle gå ner i den styva leran. De som inte kunde göra sina plogar skelfva bestälde dem hos en bonde i Fogryte, som var kunnig i slöjd ock smide, vars yrke geck i arv från far till son. Stället kallades Plogmakargården.

Tidikt på våren skulle alla gärdesgårdar ses över ock lagas ock de voro legio, ty det var gärdesgårdar öfver alt, kring alla gården ock efter vägar, med grindar, mellan byägorna. Så det geck åt mycket gärsellanor samt stör ock hank för hvarje år. Så det måste äfven finnas ungskog härtill, derfor hindrades skogens tillvext. De många grindarna var ett kjärt tilhåll för fattiga barn, ty det hände ju att de feck en slant av

av åkande, esynnerhet om söndagarna. I den tiden fans på vägen mellan prostgården ock Öby sju grindar!

Sådd ock skörd skedde mest enligt gamla Bondeprattikan på bestämda tider. Utsåde Råg, Wete, Ärtor, Lin, Korn, Bondbönor, Havre, Rovor, Potatis m.m. Skörden, då deltagar alla både manliga ock kvinliga, men vid slottern, då männen slipat Liarna på kvällen, voro de tidigt uppe för att slå, medförande Dricka ock något Bränvin med tiltugg. För att det skulle gå raskt. så hjälpte grannarna hvarandra. Om morgnarna, när karrana kom hem ock kvinorna sköttit om kreaturen ock mjlkat, då har kära mor frokosten färdig. Sedan man ättit hvilar männen en stund. Nu är det kvinornas tur att ge sig ut med sina räfsor för att vändda gräset om det är torkväder, ock sedan räfssa det i såten, vilket sedan vid lämplig väderlek inkördes. Men var det timoteijhö så häsjades det. Åkren feck oftare ligga i öppen träda än de sådde igen den, men var jorden passande såddes der rofvor, ty det geck mycket rovor åt i form af surkål ock till gödning av jur.

När rågen skars sattes den i skylar med ett bann till hatt som bans öfver. Ock lika så med vetet, men vårsäden sattes vanligen på s.k. krakstör. Ärtorna torkades som det passade på häsjor, Led eller gårdsgårn, bönerna inne. Ja så var det linet, potatisen ock rovorerna. Hade man då lyckas få alt välbergat under tak, så var det att börja med trösken ock höstplöjningen. Att tröska med handslaga är ock en Idrott ock lika nytig, ja nödvändig. För att hålla tacktten ock slå till regält, utan att slå till sig skelf eller kamratterna, dertill fordrades ock övning för ungdomen då för tiden. På böndernas Loge voro de vanligen 4 i laget ock kvinorna fek äfven deltaga med slagtröskning. Då gek så till att kärvarna löstes upp ock breddes ut öfver hela Logbotten ock de 4 deltagarna började i var sitt hörn att med slagan i 4/4 tackt slå ur säden tills de möttes. Sedan vändes halmen med skälvväxta trägaflar. Sedan man gät öfver med slagan en gång till ock sett efter att säden var ur axen, skakades halmen ock kastades i ladan. Sen ristades det grövsta bosset ock säden sopades i ett hörn. Så fortsattes till man ansåg sig ha ett par tunor, ty säden var ju olika givande. Sen tog man kasttoskoveln i sin hand ock skilde ogräset från den ädla säden, d.v.s. man kastade säden med en viss övning från ena ändan av Logen till den andra, så det tyngsta nådde målet, men det oädla stannade efter ock sedan för att få bort sand m.m. hade man en Riktanagulär Rissel, som i lutande stälning mot väggen tjänstgorde som Triör. Men om bonden inttet han med frösken för skogsarbets skull, lejde han s.k. spantröskare, som gorde arbetet för

viss mått säd för Tunnan. Säden gek bäst ur vid kall ock klar väderlek. Om man gek ut mellan kl. 3 - 4 på morgon om vintern kunde man höra slagornas dunkande i alla väderstrek, fritt översatt till "rock å päls å tu par vantars - rock å päls å tu par vantars - o.s.v. De som fek säd ock foder öfver fek mest betalt derför av Bergsmän norr över. Jag mins att i min Barndom var här misväxt, så att en del måste uppehålla lifvet på sina kreatur med hackat Tallris, som blöttes ock ströddes salt på.

Förr fans ett Pörtte = Basttu i varje by, ibland flera, som voro nödvändiga dåtiden. Der torrkades Linet ock brottades, der gordes malt ock torckades utsäde, der röktes fläsk, kött ock korv ock om Lördagen kunde man der taga Ångbad. På Höstten börjar bråska för kvinnona att torcka Linet ock bråka det, sedan fin häkla det samt skäkta, ett noga arbete för att skilja de grova blånorna från det fina Linet. Ock så skall fåren klippas, ullens kardas. Sen får spinnstolarna sättas i fart ock kunniga händer formmar olika sorter garn av Ull, Lin, Blånor för fammiljens behov, ja det spans äfven sytråd ock skogarn till skräddare ock skomakare. När till väven var spunnet skulle den härivas, sedan kuggas ock så varppas till den invekning ock längd som väven skulle ha. Så hördes Wävstolens dunk i varje gård.

Men en del garn ock väv skulle ju Färgas. Detta göra försökte de verkställa hemma med mjölbärris, stenlav, galläplen, bresilja ock vikteriol m.m., men färgen ville intte lyckas för alla. Ock för att få många kulörer samt riktigt gort lemnades färggodset till Färgaren i Arboga, som tillika med Garvaren kom åkande till Kyrkan vissa söndagar på året. Det kungöres från Prädikstolen då allmogen feck lemna ock mottaga var ock en sitt gods av dessa båda hedersmän från Skråtiden.

Men på hösten skulle ock rovor finhackas till surkål som nerpackades i stora Laggkärl som ställdes i frostfrit rum för att surna till jul. Då hade man Fläsk ock korv att koka Kålen i ock för att den skulle bli mer närande blandes ärter i. Ock när slakten var gord, korven stoppad, fårtaljen skirad, så var det att stöpa Ljus. Det gek så till att bomulsgarn snoddes ock kliptes i lika längder ock trädde up på en trästicka med mellanrum för grovleken. Så tog man en gammal hög smörkjärna ock fylde till 3/4 med kokhett vatten ock derpå 1/4 Talg. Så tog man en sticka ock doppade i taljen samt såg efter att vekarna inttet fastnade ihop ock voro raka. Sedan hängdes stickorna med vekarna upp för att stelna på dertill upplagda ribbor der det var kallast. Men det måste vara eld i spisen för att hålla taljen ock vattnet varmt. Alt efter som taljen

sjönk påhåldes mera talj och taljlagret måste vara i propesion till Liusens längd. Doppningen skedde hastigt och forsattes till önskad grovlek.

Under järngrinden, som stängde uppgången från Landsvägen upp till Kyrkan, var en gup grop och derpå låg ett stort galler som var svårt för barn att gå öfver män ändå värre för svin och får. Ock det var ju meningen, för om grinden eij stängdes, så hindrade galret den stora mängd av svin och får som förr feck ta sin föda eftter Landsvägarna. Men de 4 fotade svinen måste vara prydda med Ring i näsan för att få den äran att promenera på Kronans Landsväg. Jag vill minnas att på grinden stod Anno 1717.

Ännu på 1840 talet begagnades Trälås, dito Tränyckel. De voro kne-piga nog ock rostade eij ock begagnades mest till Ladugården ock Uthus.

E F T E R S K R I F T

Om rim jag kunde smida,
 som förr jag kunde järn,
 då kunde man förbida
 som barrens fall från trän
 det värssar skulle flyta
 utur min pennas stift
 och rim mig aldrig tryta,
 det säger jag på vift.

Men nu är slanten slagen
 och präglingen är nött,
 så enligt gamla lagen
 har gubben blivit trött
 ock slutar nu sitt kåseri
 samt beder herrar krettesi,
 förlåt hans usla klotteri!

Med Vördnad & Högaktning

L. Hercules